

Binnen complexe scheidingen naar rust en welzijn

Opbrengsten praktijklijn Complexe Scheiding
Regio Gooi & Vechtstreek 2024

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Scheiding en visie	4
1.1 Verschil tussen een ‘gewone’ scheiding en een complexe scheiding.....	4
1.2 Een complexe scheiding.....	5
1.3 De visie ‘Rust en welzijn’	5
2. De Aanpak: Werksessie en retrospectieve casusanalyses	6
3. Opbrengsten	9
3.1 De kinderen.....	9
3.2 De ouders	10
3.3 De dogma’s.....	12
3.4 Een andere bril: Een verruimende, inspirerende blik!	14
3.5 De dynamieken.....	14
3.6 De professional	16
3.7 Het proces	18
3.7.1 Informatie en analyse	18
3.7.2 Hulpinzet en organisatie	18
3.7.3 Samenwerking	20
4. Conclusie en aanbevelingen	22

Inleiding

Aanleiding

Begin 2023 is de regio Gooi & Vechtstreek gestart met de aanpak Instroom - doorstroom - uitstroom om duurzaam wachttijdproblematiek in de jeugdzorg aan te pakken. Dit gebeurt samen met belangrijke partners zoals zorgaanbieders, huisartsen en het onderwijs. De regio wordt hierbij ondersteund door Team Aanpak Wachttijden van het Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd (OZJ). Naast het uitvoeren van een regionale analyse en het opstellen en uitvoeren van een regionale aanpak, worden gemeenten in de regio ook ondersteund bij vraagstukken die op lokaal niveau urgent zijn.

De gemeente Hilversum sprak de wens uit om samen met de relevante professionals te verdiepen op het vraagstuk complexe scheidingen in relatie tot jeugdzorg, omdat een steeds groter deel van de inzet van jeugdhulp en ondertoezichtstellingen voortkomt uit complexe scheidingen. In 2020 rapporteerden jeugdbeschermers van Gemeentelijke Instellingen die ondertoezichtstellingen uitvoeren dat zij in 70 tot 80 procent van alle ondertoezichtstellingen te maken hadden met scheidingsproblematiek.¹ Hiermee is dit onderwerp van grote invloed op wachttijden, mede omdat de casussen veel tijd vragen van de professionals.

Kinderen die een (complexe) scheiding meemaken hebben, ten opzichte van hun leeftijdsgenoten die geen scheiding hebben meegemaakt, later in hun leven vaker te maken met:

- Een lagere opleiding;
- Lager betaalde banen;
- Vaker gebruik van gezondheidszorg;
- Een scheiding in hun eigen relatie.

De voortdurende strijd tussen ouders verstoort de ontwikkeling van een kind drastisch. Een complexe scheiding is dus als een olievlek, het verspreidt zich van generatie op generatie.

Ook voor de professionals zijn complexe scheidingen intensief. Ze gaan onder je huid zitten. Conflicten laaien steeds op en je kijkt toe hoe kinderen beschadigd raken door de destructieve dynamieken tussen hun ouders. Omstanders wakkeren het vuur aan. Het is hard werken om rust te realiseren die soms niet eens ontstaat.

Doel

Om kinderen in een complexe scheiding betere zorg te bieden en de bovenstaande neerwaartse spiraal te doorbreken, wilde de gemeente Hilversum zich verdiepen in dit thema. Het doel was om gezamenlijke bewustwording te creëren en een doorontwikkeling in te zetten hoe in de toekomst kan worden omgegaan met complexe scheidingen, om keuzes te maken die bijdragen aan het effectief werken met gezinnen en kinderen in complexe scheidingen. De ontwikkelrichting kan betrekking hebben op de analyse en het handelen van zorgverleners, op de integrale samenwerking en op het faciliteren van randvoorwaarden vanuit de betrokken organisaties en gemeente en het ontwikkelen van beleid vanuit de gemeente op deze thematiek.

Van november 2023 tot en met juni 2024 zijn hiertoe een werksessie gehouden en vier retrospectieve casusanalyses uitgevoerd. Omdat er al veel ervaringen zijn opgedaan en omgaan met complexe

¹ M. Batterink, N.Bilo, W. Jongebreur & G. Van der Maas-Vos, Kostenanalyse van complexe scheidingen, Utrecht: Significant Public 2020, p20.

scheidingen veel generieke elementen kent, is hierbij voortgebouwd op inzichten die elders in het land al zijn opgedaan en die zijn neergelegd in de Visie 'Rust en Welzijn'.

Leeswijzer

De voornaamste opbrengsten uit deze analyses worden in deze rapportage weergegeven. We beschrijven eerst kort de verschillen tussen een 'gewone' scheiding en een complexe scheiding en de voornaamste uitgangspunten van de Visie Rust en welzijn, die we als onderlegger voor de analyses gebruiken om bij knelpunten met elkaar te kijken of het opzetten van een eenzelfde bril de professional helpt om meer in hun kracht te komen en gezinnen beter te kunnen ondersteunen. Vervolgens beschrijven we kort de aanpak die we hebben gehanteerd. De opbrengsten van de analyses laten vervolgens zien wat helpt en wat niet helpt om rust te brengen. We zien zelfs dat de niet-werkende elementen de conflicten in complexe scheidingen kunnen vergroten.

1. Scheiding en visie

1.1 Verschil tussen een 'gewone' scheiding en een complexe scheiding

Een scheiding is voor alle gezinsleden ontwrichtend en kan verzwarende factoren met zich meebrengen, zoals financiële achteruitgang, een verhuizing, een andere school en fysiek en psychologisch ouderlijk geweld. Het vergt tijd om de verandering van één gezin, naar twee gezinnen te kunnen maken en de impact ervan te kunnen verwerken. Toch, als volwassenen zowel aandacht hebben voor hun eigen proces, als aandacht hebben voor hoe het met hun kinderen gaat, ontstaat er meestal na één à twee jaar een nieuw evenwicht en kan iedereen weer verder. Onafhankelijk van hoe ouders het ouderschap vervolgens vormgeven, komen de meeste kinderen goed door een gewone scheiding heen. Hun ouders overleggen veel met elkaar (coöperatief ouderschap) of nauwelijks of niet (parallel solo ouderschap). Na hervonden evenwicht gaat het met deze groep kinderen goed.

Bij complexe scheidingen verloopt dit anders. Deze ouders overleggen veel met elkaar, maar dit gaat altijd gepaard met ruzie. Het conflict blijft terugkeren en de communicatiepatronen zijn destructief. Dit heeft vaak te maken met de persoonlijkheidsstructuur van één of beide volwassenen of met psychische problematiek zoals bijvoorbeeld trauma. Ouders blijven elkaar over en weer beschuldigen. Soms is er sprake van geweld of verwaarlozing. Soms ook niet, maar zijn de beschuldigingen wel van dien aard. Met de kinderen van deze ouders gaat het niet goed: het voortdurende conflict schaadt hen en is de belangrijkste voorspeller van ontspoorde ontwikkeling.

VORMGEVEN VAN OUDERSCHAP

Coöperatief Ouderschap

Veel overleg tussen ouders,
met de kinderen gaat het
goed.

25-30%

Parallel of solo ouderschap

Weinig tot geen overleg
tussen ouders, met de
kinderen gaat het goed.

50%

Conflictueus ouderschap

Overleg met telkens weer
ruzie, met de kinderen gaat
het niet goed.

20-23%

Kelly 2006 - CBS 2019

1.2 Een complexe scheiding

Een complexe scheiding ziet er anders uit dan een scheiding die 'normaal' verloopt. Een aantal kenmerken van een complexe scheiding zijn (Corinne de Ruyter):

- terugkerende, destructieve patronen;
- aanwezigheid van psychische problemen, trauma's of persoonlijkheidsstoornissen bij één of beide ouders;
- beschuldiging of werkelijk sprake van huiselijk geweld of verwaarlozing.

1.3 De visie 'Rust en welzijn'²

Hoewel we weten dat voortdurend conflict schadelijk is voor kinderen, worden ouders in complexe scheiding door hulp-of dienstverlening vaak beiden aan tafel gevraagd. Het advies is om beter te leren communiceren met elkaar, zodat ouders gezamenlijk het ouderschap kunnen vormgeven en afspraken hierover maken en nakomen.

Dat dit een goede wijze is om ouders en kinderen te begeleiden, zijn we van teruggekomen. Een complexe scheiding vergt een andere aanpak dan een gewone scheiding: 'Het is topsport!' (Cottyn, 2016). Een complexe scheiding kun je namelijk niet oplossen: de angel zit zo diep dat het deze ouders gewoonweg niet lukt om vanuit volwassenheid het ouderschap gezamenlijk vorm te geven. Voor deze groep geldt: 'je kunt niet repareren wat kapot is'. Wat wel kan, is het creëren van omstandigheden die de prikkel van het conflict wegnemen. Op deze manier kan er rust en welzijn voor iedereen ontstaan, vanuit kracht en beperking. Dit geeft ieder de kans om te helen en verder te kunnen. Vanuit dit gezichtspunt is het belangrijk dat er zo snel als mogelijk (preventief) toegewerkt wordt van

² Deze visie is in 2022 geschreven door Peter van Vliet en Sonja Hopmans voor de Regio Rijk van Nijmegen*. In de Aanpak Wachtlijden gebruikt Sonja deze visie als onderlegger voor haar leersessies bij de praktijklijn Complexe Scheiding. Sonja Hopmans is supervisor, teamcoach en leersessiebegeleider. Daarnaast is zij deskundige op het gebied van conflictdynamiek en complexe scheiding. Zij werkt ruim 20 jaar in het Sociaal Domein en heeft in die jaren een visie op complexe scheidingen ontwikkeld.

conflictueus ouderschap naar een focus op het vormgeven van het eigen gezin. Dus van strijd naar welzijn en rust voor iedereen. En belangrijk: dit is veel beter voor de kinderen!

De visie Rust en Welzijn kan kort worden samengevat in de volgende acht principes:

1. Van conflict naar bijdragen aan rust en welzijn;
2. Van één ouderpaar, naar twee parallelle gezinssituaties (van één plan voor één gezin, naar twee plannen voor twee gezinnen);
3. Van individueel belang naar systeembelang;
4. Van reactief (triggerrespons), naar proactief (gericht op een nieuwe toekomst);
5. Van conflict-in-stand-houdend-netwerk, naar de-escalerend netwerk;
6. Van volgende óf leidende hulpverlening, naar volgen en leiden tegelijkertijd;
7. Werken vanuit afgestemde samenwerking vanuit eenzelfde visie, innemen van standpunten over goed ouderschap, meervoudige betrokkenheid en kwaliteit van contact;
8. Werken met de dynamiek in plaats werken op de inhoud.

Door van deze principes uit te gaan, creëer je met de gezinnen een situatie waarin ieder tot rust kan komen en kan helen. Dit kan een eindpunt zijn, maar ook een start naar een nieuwe ontwikkeling, bijvoorbeeld contactherstel.

2. De Aanpak: Werksessie en retrospectieve casusanalyses

Er zijn de afgelopen maanden een werksessie en vier retrospectieve casusanalyses uitgevoerd. Op 17 november 2023 was de werksessie met professionals. Op basis van een voorbeeldcasus wisselden we uit wat het werken met complexe scheiding vraagt van een gezin, de hulpverleners en van de organisaties onderling. Er was veel herkenning en erkenning onderling:

‘Het vraagt veel van medewerkers: affiniteit, lef, stevigheid, visie maar ook veerkracht’

‘Het vraagt duidelijke kaders, op de bok blijven zitten, erboven blijven en je niet in de strijd laten verleiden’

‘Het vraagt randvoorwaarden in de organisatie: ruimte voor time out, supervisie en rugdekking’

Er is vervolgens verkend hoe de visie 'rust en welzijn' als onderlegger gebruikt kan worden vanuit de praktijklijn van Team Aanpak Wachtlijden voor professionals die in de praktijk direct of indirect werken met complexe scheidingen.

In de periode maart tot en met juni 2024 zijn vier retrospectieve casusanalyses georganiseerd. Voor elke sessie zijn de bij de casus betrokken samenwerkingspartners voor een dagdeel van vier uur uitgenodigd. Onder begeleiding van de leersessiebegeleider van de Team Aanpak Wachtlijden praktijklijn brachten zij het betreffende gezin en de tijdlijn van hulpverlening in beeld. Zij keken op een beschouwende, kritische en oordeelloze manier terug naar hoe het in de praktijk gegaan is en gaat:

- Hoe doen we het met elkaar t.o.v. deze gezinnen (kinderen en volwassenen)?
- Welke (interactie) patronen zien we in het gezinssysteem en wanneer en hoe hebben we daarop een analyse en aanpak gemaakt?
- Wat zijn onze patronen in het (samen)werken met deze gezinnen? Hoe hebben we daar zicht op?
- Wat kunnen we hiervan leren en wat is daarvoor nodig? Wat vraagt het van ons aan houding, bewustzijn, vaardigheden en menselijkheid?
- Als we de bril van 'rust en welzijn' opzetten, wat zouden we dan anders doen?

De reactie van medewerkers is aanvankelijk vaak: 'Maar liefst vier uur! En ik heb nog zoveel te doen! Mijn hoofd zit vol en ik vraag me af wat dit gaat opleveren'. Achteraf is hun ervaring meestal anders en heeft het inspiratie en inzichten gegeven:

'Het vloog voorbij! En wat is dit leerzaam en zinvol. Ik zou dit vaker met collega's willen doen'.

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

'Door de casusanalyse heb ik meer begrip voor het perspectief van de andere zorgverleners, ook weer meer waardering voor moeder en vader los van elkaar'

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

De vier sessies bestonden uit de volgende vijf stappen:

Stap 1 Voorstellen en inchecken

Voordat de analyses begonnen, werd een groot vel papier aan de muur geplakt om samen de tijdlijn op te tekenen. Voordat we startten, checkte iedereen in door zich voor te stellen en uitdrukking te geven aan hoe het is om mee te doen.

Stap 2 Hoe doen we het met elkaar?

Vervolgens legde Sonja Hopmans aan de hand van twee beelden uit hoe we met elkaar gaan leren en wat dit vraagt van eenieder. Dit om naast elkaar in een positieve, open dynamiek de dialoog aan te gaan en niet tegenover elkaar te komen staan. Deze dynamiek van 'tegenover elkaar' is namelijk overal: tussen organisaties, binnen organisaties, tussen professionals en in de casussen waarmee we werken. En dus ook aan de tafel tijdens de sessie. Het is helpend om dat op te merken en in het moment zelf om te kunnen buigen.

Stap 3 De gezinsleden in beeld

Daarna gingen we aan de slag met de casus, eerst naar de gezinsleden kijkend. De tekenaar die aanwezig was, maakte een tekening van ieder gezinslid. Per individu werd stil gestaan bij de eigenheid, de natuur van deze persoon en waar hij of zij blij van wordt. We stonden ook stil bij wat het mechanisme is om met lastige situaties om te gaan. Er ontstond zo een beeld van mensen buiten de strijd om: Ieder aan tafel voegt iets toe vanuit zijn of haar betrokkenheid. De schreeuwende moeder werd opeens ook grappig en creatief, de dwingende vader een handige Harry en zorgzaam en de jongste zoon speels en aanstormend voetbaltalent.

Stap 4 De tijdlijn

Hierna maakten we de tijdlijn. Vooraf hadden de betrokkenen het format al ingevuld en opgestuurd. De tijdlijnen werden nu samengevoegd. Stap voor stap tekenden we het proces; Wat gebeurde er toen? Wie was betrokken? Wat was de dynamiek tussen ouders? Wat was het effect op het professioneel systeem? Wat was de volgende stap? Na ongeveer een uur stond de hele situatie op de muur.

Stap 5 Dit werkt en visie toetsen

Hierna werden de elementen op de tijdlijn geëvalueerd door sticky notes te plakken. Iedere deelnemer plakte een 'smiley' bij de punten op de tijdlijn die krachtig waren en een 'sadney' op de punten die juist niet helpend waren. Vervolgens ging het gesprek organisch naar de visie van rust en welzijn. Wat zou er gebeurd zijn als ouders niet steeds opnieuw bij elkaar waren gezet om te leren communiceren? Wat zou er gebeurd zijn als je eerder naar naast een ouder was gaan staan om de focus te leren leggen op het eigen ouderschap in het één-oudergezin? Waar was behoefte aan in het systeem? Met elkaar werd de slag gemaakt naar hoe het in de ideale situatie had kunnen gaan en in sommige gevallen worden concrete stappen afgesproken voor de toekomst.

De deelnemers ontvingen na de sessie een verslag met de opgedane inzichten waar zij binnen een week feedback op konden geven. Na een week werd het verslag definitief gemaakt.

Na afronding van de vier casusanalyses, zijn de uitkomsten bij elkaar gelegd. De waarnemingen, inzichten en werkende elementen zijn gebundeld tot opbrengsten en een conclusie. Deze conclusie

vormt het uitgangspunt voor de aanzet tot een ontwikkelrichting van de regio op dit thema. De inzichten worden ook gebruikt voor gehele aanpak Duurzaam Antwoord.

3. Opbrengsten

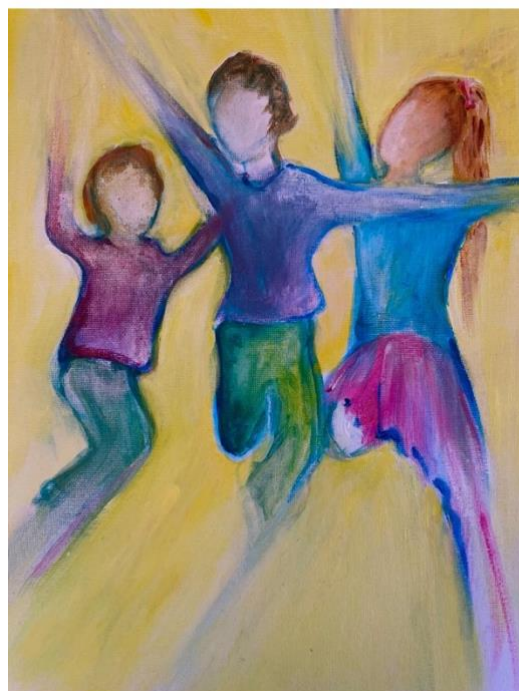
In dit hoofdstuk laten we in logische volgorde de opbrengsten zien van wat helpt en wat niet helpt om rust te brengen in een complexe scheiding. We starten bij de kinderen, omdat het erom gaat dat het beter gaat met hen. We vervolgen door te beschrijven hoe ouders conflict houden en hoe de omgeving hiernaar kijkt. De bril waardoor we deze ouders en hulp aan deze gezinnen zien, heeft namelijk veel invloed op een effectieve werkwijze. De belangrijkste les die we hieruit halen, is dat de dynamiek van ouders samen verantwoordelijk is voor de blijvende strijd. Als we ons dit niet bewust zijn, versterken we dynamiek zelfs. Doorbreking ervan nodig is om werkelijke rust te creëren. We sluiten daarom af met welke bril daarvoor nodig is en welke professionele processen ondersteunen.

3.1 De kinderen

We zien dat professionals willen dat het goed gaat met de kinderen die een scheiding meemaken. Ze tonen een grote betrokkenheid. Het gaat erom hoe de kinderen zich met zo min mogelijk kleerscheuren ontwikkelen naar een volwassen leven.

Simpel gezegd gaat het goed met kinderen als zij gewoon kind kunnen zijn en ze zorg, aandacht en betrokkenheid van hun ouder(s) of opvoeder(s) krijgen.

Opvallend is wel dat in de casusanalyses ouders de hoofdrol krijgen en dat het zelden over de kinderen gaat. Wanneer we toch doorvragen op de natuur van het kind en dit loskoppelen van coping, vertellen professionals veel over wie de kinderen zijn en komt er een levendige energie vrij. Zo raken we dit toch aan, maar alle denkracht, energie en emoties gaan toch snel weer naar het conflict van en/of de ergernis aan ouders. Zoals dit zich manifesteert in de casusanalyses, zo gaat het ook in het echte leven. Bij complexe scheidingen zijn de conflicten en het lelijke gedrag zo dominant dat daar alle aandacht naartoe wordt getrokken.

Knelpunten die we zien

- Kinderen krijgen minder aandacht dan de ouders en raken soms bijna uit beeld, zeker als kinderen 'geen last geven'.
- Als kinderen wel 'last geven', wordt hun probleemgedrag uitgebreid beschreven en wordt daar hulp op ingezet. Zij worden de 'geïdentificeerde client' en de probleemdager.
- Het conflict tussen ouders en de (opeenvolgende) ondersteuning blijft lang bestaan. De hulp verergert de strijd vaak. De focus is gericht op het beter leren communiceren waardoor de ouders steeds in contact moeten gaan met elkaar. Dit triggert kind-pijn en traumarespons

waardoor de prikkel van het conflict blijft bestaan. Met als gevolg dat het kind verder beschadigd raakt.

- Kinderen hebben er last van, als hun ouders als 'niet goed' worden beoordeeld. En het lelijke gedrag roept dat wel vaak op in de buitenwereld. Het kind is deel van de ouder, er is loyaliteit: 'zij niet oké, ik niet oké. Dit besef is vaak niet bewust aanwezig bij professionals.

'Altijd als mijn ouders weer naar de mediator moesten en het met elkaar moesten oplossen, liep de spanning een week van tevoren in beide huizen al op. Ik wilde gewoon rust'

-Ervaringsdeskundige van Vila Pinedo -

Wat helpt kinderen?

- Praat met kinderen en luister naar hen. Ook al heb je vijf keer gevraagd hoe het met hen gaat, vraag het nog een zesde keer.
- Kijk naar wie de kinderen zijn en koppel de coping los daarvan. De overlevingsmechanismen kunnen dan worden gezien als een gezonde reactie op een ongezonde situatie van voortdurende spanning tussen de ouders.
- Zorg dat kinderen kind kunnen blijven en gewone dingen kunnen doen. Het helpt als kinderen weten dat jij een rol inneemt die bijdraagt aan het stoppen van de strijd en vanuit oordeelloosheid naast hun ouder(s) staat om te sturen op de-escalatie en rust.
- Leer kinderen omgaan met de situatie en zich te verhouden tot de ouders die zij hebben. Kinderen kopiëren vaak gedrag van hun ouders. Leer hun ander gedrag te vertonen, bijvoorbeeld dat je problemen met de desbetreffende ouder zelf oplost en niet bespreekt met de andere ouder of leer kinderen hoe zij kunnen vertellen waar zij behoefte aan hebben en waaraan niet.
- Bezie het probleem systemisch: hoe werkt het een op het ander in? Zo houdt het kind de eigen kind-plek en wordt het niet dé probleemdager die die dient als bewijsvoering voor de incompetente andere ouder.

3.2 De ouders

Hoe doe je dat, de-escaleren? Gescheiden ouders in conflict doen voortdurend een groot beroep op een professional en dit vraagt veel energie.

Wat is lastig?

Wanneer we de gezinsleden tijdens de sessies in beeld brengen, zien we direct gebeuren hoe de professionals in het conflict worden gezogen. De eerste neiging is om te vertellen over het zichtbare probleemgedrag. De beschrijving van het reactieve gedrag vult de ruimte. Het is nauwelijks voor te stellen dat er een mens onder dit gedrag schuilt. De ouders roepen al snel gevoelens van weerstand of over-empathie op. Zeker als ouders eigenlijk ingeschat worden als competente volwassenen; 'dan moeten zij zich toch wel anders kunnen gedragen'.

Maar dat lukt dus niet en het lelijke gedrag van deze ouders geeft vroeg of laat irritatie en frustratie bij professionals. Het raakt op de voorgrond en dringt zich op. Zonder reflectie hierop, geeft dit oordeel vernauwing in je blikveld. Het gevaar ligt op de loer dat je in een functionarisrol schiet en je verhardt. De conflictdynamiek versterkt zich en de energie wordt lager. Het lukt niet meer om nieuwsgierig te zijn en breder en dieper kijken. Bovendien grijpt jouw oordeel over ouders ook in op de eigenwaarde van kinderen.

Ook in de sessies daalt de energie als de frustratie over ouders ging overheersen. Dit is op zichzelf logisch, want je wordt snel in hun strijd gezogen en wordt daardoor daar onderdeel van.

‘Kunnen die mensen niet gewoon normaal doen? Denk in het belang van je kind! Lekker makkelijk soms om mij de verantwoordelijke te maken.’

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

Wat helpt deze ouders?

Als we in de leersessie meer doorvragen op wie de mensen werkelijk zijn, komt er een breder perspectief en verzachten de professionals. Door vanuit een andere bril naar de gezinsleden en het gezin te kijken, wordt het verschil duidelijk tussen wie de mensen zijn en het gedrag dat zij vertonen. Er komen dan ook andere oplossingen die meer aansluiten bij de eigenheid van de gezinsleden.

We zien ook de loyaliteit van de kinderen. Hoe beter het met hun ouders gaat, hoe gezonder de loyaliteit haar werk kan doen. Het is daarom belangrijk dat je als professional bewust bent van deze bloedbinding en dat wanneer je terechtkomt in de afkeuring van hun ouders, dit ombuiging vraagt. Zorg ervoor dat je waardig omgaat met ouders en dat je hen helpt om uit het lelijke, conflictgedrag te stappen. Hieronder drie uitgangspunten die daarbij helpen.

- Gevoelde betrokkenheid en contact van mens tot mens. Ieder mens wil gezien worden en daarom is het nodig om erkenning te geven aan de moeilijke situatie of de pijn en bereidheid te tonen om achter het lelijke gedrag van ouders te kunnen kijken. Wie is deze mens? Wat geeft blijdschap? Wat gaat vanzelf? Het gaat dan om belangstelling van mens tot mens, vanuit een gevoelde betrokkenheid. Dit geeft een positieve beweging.
- Innemen van positie vanuit je deskundigheid. Vanuit je expertise weet je wat goed en wat niet goed is voor kinderen. Ga hiervoor staan en geef hier sturing op: ‘voortdurende strijd is schadelijk voor kinderen en moet stoppen en lukt dat niet samen, dan ga je alleen. Zodat je zelf leert bijdragen aan rust en uit het conflict leert stappen.’ Dit draagt bij aan het gevoel van autonomie en competentie van de volwassene.
- Meervoudige betrokkenheid. Wanneer je meegaat in ‘het waar’ of het ‘niet waar’ van de situaties raak je in de inhoud en in de strijddynamiek betrokken. Je versterkt dan de strijd en wordt onbetrouwbaar. Meervoudige betrokkenheid betekent dat je ‘voor iedereen en tegen niemand bent’ en dat je systemisch kunt kijken: hoe grijpt het een op het ander in? Wat is logisch aan wat ik zie gebeuren in de interactie?

Een mooi leerzaam voorbeeld uit de regio

Bij een organisatie die met mensen met een beperking werkt, zien we iets opvallends waar we van kunnen leren. Deze organisatie is ingesteld op het werken met zowel kracht als beperking van mensen. Hierdoor is het vanzelfsprekend dat er dingen ook niet lukken en bijna niemand schrikt van een incident. Dat geeft mildheid. Ook is het niet gek dat de gescheiden ouders ruzie blijven maken zodra ze elkaar zien. Het lukt niet anders. Er wordt daarom vlot gekozen om de focus op de eigen huishouding te leggen en aan te sturen op duidelijkheid, voorspelbaarheid en rust. De professionals instrueren wat kinderen van deze ouder nodig hebben.

Hartverbinding en duidelijkheid zijn sleutelwoorden, want uitleg en praten erover geeft geen begrip. En wanneer je autonomie niet respecteert, dan komt er direct weerstand. Het gaat dus om een combinatie van koers geven en aansluiten. De professionals vertalen reactief gedrag als vanzelf als een onderliggende behoefte. Hierdoor krijgt strijddynamiek weinig kans.

Mensen kunnen zich door het gecreëerde kader beter ontspannen en de aandacht richten op de nodige dagelijkse dingen. De volwassen ouder krijgt vanwege de beperking ondersteuning hierbij. Er is tijd om dingen te leren, te oefenen en te herhalen zodat ouderschap zo goed mogelijk gaat. We zien in het voorbeeld van de leersessie dat dit ook lukt. Het kind kan door de gecreëerde omstandigheden kind zijn, ontspannen en tot bloei komen (sociaal, leren, lichamelijke groei en stemming). De energie bij de professionals is levendig en er is (onderlinge collegiale) verbinding en creativiteit.

‘Ik heb heel veel geluk dat mijn leidinggevende met mij meedenkt en mij goed ondersteunt. Zij staat erop dat ik goed voor mezelf zorg en gunt me mijn ontwikkeling. Zij neemt tijd om met mij mee te denken over de patronen van het gezin’.

-Een deelnemer aan de casusanalyse (bovenstaand voorbeeld) -

Bovenstaande laat zien dat de bril waardoor je kijkt invloed heeft op de manier waarop je met mensen werkt.

3.3 De dogma's

De bril waardoor je kijkt, kan verruimend zijn en leiden tot goede oplossingen, maar kan ook vernauwen. Dan wordt het een dogma. We kwamen dogma's tegen die het werken met mensen in complexe scheiding bemoeilijkten. We zien dat het gaat om overtuigingen die maatschappelijk gedragen zijn. Deze bril wordt gedragen door ouders, hulpverleners, opa's en oma's, de buurvrouw en de vriendin die meedenkt. Hieronder een paar voorbeelden.

‘Ouders zijn verantwoordelijke mensen en moeten samen afspraken maken.’ Eigenlijk klinkt dit heel logisch. Ouders zijn volwassen en verantwoordelijk voor hun leven. Ze horen in het belang van hun kind te denken en te snappen dat de partnerrelatie over is en dat ze nu samen ouders zijn. Helaas werkt het in de praktijk niet zo. In de praktijk zien we dat ouders in complexe scheidingen niet in staat zijn om samen afspraken te maken en in het belang van de kinderen te denken. Dit klinkt mogelijk verwerpelijk, maar dat is het niet. We gaven al eerder aan dat één of beide ouders in een complexe scheiding een complexe persoonlijkheid heeft door bijvoorbeeld een persoonlijkheidsstoornis of een trauma. Mensen met een dergelijke persoonlijkheid zijn (op dat moment) niet in staat om in het hier-en-nu rationeel te handelen. Vaak spelen emoties uit het verleden een grote rol en raakt die ene afwijzing, de pijnlijke afwijzingen uit het verleden aan. Deze ouders hebben vaak grote moeite om in het hier-en-nu en als volwassen mensen met verantwoordelijkheid te handelen. En eigenlijk is dat logisch. Toch blijven ‘we’ dit tegen hen zeggen: ‘Jullie zijn volwassen mensen en in het belang van de kinderen moeten jullie samen afspraken maken’.

‘Ouders moeten met elkaar communiceren als volwassen mensen.’ Zoals bij het vorige punt beschreven zijn sommige ouders niet in staat om met elkaar te communiceren op een opbouwende manier. Het kan goed zijn dat de communicatie al te wensen overliet toen het tweetal nog bij elkaar was. Toch zorgen wij in de professionele keten ervoor dat wij ouders steeds weer de opdracht geven om samen te communiceren. Lukt het hun niet? Dan gaan we het hen leren. En eigenlijk geven we hun daarmee steeds weer een pijnlijke en falende ervaring.

‘Ouders moeten samen ouder zijn.’ Veel gehoord: ouders moeten samen ouders zijn voor de kinderen en ook in goed overleg. We zagen bij het vorige punt dat sommige ouders niet in staat zijn om goed te overleggen en dat dit alleen maar leidt tot nieuwe conflicten. De vraag is of de stelling klopt. Waarom moeten ouders samen ouder zijn? Een kind is het gelukkigst als er rust is en geen conflict. Dat kun je in

conflictsituaties bereiken door te zorgen dat de prikkel van het conflict weggenomen wordt: Iedere ouder geeft zijn eigen ouderschap zo goed als mogelijk vorm zonder contact te hebben met de andere ouder. In plaats van samen, gaan de volwassenen apart (parallel solo).

‘Kinderen moeten contact hebben met beide ouders.’ Het is natuurlijk het meest wenselijk als kinderen contact hebben met beide ouders. Tegelijk hebben kinderen de meeste baat bij rust. Wanneer een situatie voortdurend spanning en conflict geeft, kan het zijn dat een kind zelf een keuze maakt om een ouder een periode niet te zien. Het kind kiest dan voor rust. Dit is niet per se fout, het is een manier om kalmte te krijgen in een situatie die gespannen is. Het is een overleving van kinderen. Vaak krijgt dit het label van ouderverstoting. De vraag is of dit zo is. Realiseren van rust kan een eindpunt zijn, maar het kan ook een periode zijn die nodig is om te helen en op adem te komen en die ruimte geeft voor een nieuw begin en opening tot hernieuwd contact.

‘Een ouderschapsplan is nodig, zodat dat de afspraken over de kinderen goed zijn vastgelegd.’ Een ouderschapsplan lijkt een goed middel en dat is het ook in veel situaties. Echter, in situaties van conflictdynamiek kan een ouderschapsplan een bodem zijn voor nieuwe conflicten. Iedere afspraak die gemaakt is, kan namelijk bevochten worden. Dit is best logisch: als één of beide ouders communiceren vanuit oude pijn, dan is het moeilijk om zich te kunnen verplaatsen in wat goed is voor hun kind. Zij zullen dan eerder vechten voor eerherstel, hun gelijk of strijden met de demonen uit hun verleden. In deze situaties kan het goed werken om naast omgang zo min mogelijk afspraken te maken en zich te richten op het eigen ouderschap.

‘Eerlijk zullen we alles delen.’ Natuurlijk deel je alles eerlijk, toch? Het is een maatschappelijke norm die we met de paplepel krijgen ingegoten. In situaties waarbij één of beide ouders niet in staat zijn om in het hier-en-nu te denken, voelen en handelen is het maar de vraag of deze norm tot rust leidt. De kans is groot dat één of beide partners elkaar niks gunt en dat het gaat om winnen of verliezen en gelijk krijgen. Soms is kiezen voor geen strijd en dan naar huis gaan met een oneerlijke oplossing de weg naar rust. Bijvoorbeeld de man of vrouw die blijft strijden voor de alimentatie die niet overgemaakt wordt. Stel dat je ook zonder deze alimentatie een leven kan leiden waarin deze strijd en bijbehorende frustratie er niet is. Zou dat waardevol zijn? Geen geld van de ander, wel rust.

Andere dogma's zijn onder andere:

- Jij moet een volwassen mens zijn, kind-pijn mag geen rol spelen in het nu.
- Ouders moeten meewerken aan hulpverlening.
- Ouders moeten in het belang van het kind denken.
- Ouders moeten perfecte ouders zijn.
- Ex-partners mogen geen ruzie maken.
- Je mag niet rouwen, je moet in het hier en nu afspraken maken.
- Wij zijn als professionals niet verantwoordelijk om hun problemen op te lossen

‘Denk in het belang van je kind en los het samen op!’

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

3.4 Een andere bril: Een verruimende, inspirerende blik!

Door met elkaar breder te kijken en ook de bril van 'welzijn als rust' te toetsen, kwamen we tot andere uitgangspunten.

- Kinderen hebben baat bij rust en welzijn. Conflicten tussen ouders moeten stoppen!
- Kinderen horen kind te zijn;
- Kinderen bestaan uit hun beide ouders. Door het afkeuren van één van de ouders, keur je ook de helft van het kind af;
- Wat kapot is kun je niet herstellen. Richt je op de nieuwe situatie en het vormgeven van het eigen, nieuwe gezin;
- Kun je niet samen ouder zijn? Dan ga je apart. Er komen dan twee plannen voor twee gezinnen. Iedere ouder leert om te zorgen voor communicatie en gedrag dat bijdraagt aan rust en welzijn voor iedereen. Dat mag met vallen en opstaan, maar het gaat lukken;
- Ouders zijn niet perfect;
- Achter lelijk gedrag van ruziënde ouders zit een mens met krachten, verlangens, hobby's en leuke dingen;
- Kind-pijn speelt altijd een rol in volwassen mensenlevens en zeker in tijden van crisis, afwijzing en verlies. Dit geldt voor ouders, kinderen en professionals. Dit mag er zijn;
- Ieder mens wil gezien worden voor wie zij/hij is;
- Het is belangrijk aan te sluiten bij het gehele systeem;
- Mensen hebben behoefte aan duidelijkheid, compassie en kundigheid in tijden van grote stress;
- Ouders die rust krijgen kunnen de ander (het kind) weer zien;
- Rust kan een eindpunt of een startpunt zijn;
- Het proces van scheiden is voor ieder anders;
- Ervoor kiezen om onrechtvaardigheid toe te laten in plaats van het te bestrijden, kan rust brengen en meer geluk opleveren dan gelijk krijgen;
- Het ouderschapsplan is niet het doel. Het doel is zorgen dat een kind in rust kan opgroeien.

Je kunt je voorstellen dat het kijken door deze bril andere mogelijkheden geeft in het werken met gezinnen in complexe scheiding. Het laat zien dat de dynamiek het probleem veroorzaakt en niet de inhoud. Hieronder gaan we dieper op deze conflictdynamieken om vervolgens ook te kijken wat er nodig is om deze patronen te doorbreken.

3.5 De dynamieken

Bij de complexe scheidingen gaat het om de destructieve dynamiek die speelt tussen de ouders, maar dit kan ook spelen in het bredere familie- en professioneel systeem. Regelmatig modelleren ook de kinderen deze destructieve manier van omgaan met elkaar. Deze dynamiek is voor iedereen voelbaar en merkbaar. Het uit zich in steeds terugkerende conflicten, Veilig Thuismeldingen, rechtszaken, constante stress, frustratie, verdriet en boosheid. Door de tijdlijn konden de deelnemers uitzoomen en werd zichtbaar welke conflicten en patronen verantwoordelijk zijn voor de aanhoudende strijd.

Conflictodynamieken

- Bij een complexe scheiding heeft één of beide ouders een **complexe persoonlijkheid** door trauma of bijvoorbeeld een persoonlijkheidsstoornis. Ook speelt een verstandelijke beperking regelmatig een rol. Hierdoor reageren mensen primair of vanuit pijn uit het verleden in plaats van het maken van keuzes die passen bij het hier-en-nu. De communicatie vanuit het professioneel systeem is echter wel gericht op het hier-en-nu, terwijl de ouder primair communiceert en/of vanuit de pijn uit het verleden (overdracht).
- In alle vier de sessies zien we een dynamiek waarbij **dwingende controle** speelt. In de huwelijksrelatie was al sprake van een dominantie van de ene ouder, naast afhankelijkheid van de andere ouder. Na scheiding wordt bij de dominante ouder gedrag van macht, controle en ondermijning sterker – deze ouder blijft contact zoeken. De functie lijkt dat onafhankelijkheid van de andere ouder geen kans krijgt. Bij de andere ouder zien we als reactie daarop vermijdend, sub-assertief of aanklagend gedrag. Ook zien we regelmatig dat de andere ouder het contact niet meer wil met de controlerende ouder en dat dit de enige mogelijkheid is om het beschadigende patroon te doorbreken.
- Hulp is vaak gericht op het verbeteren van de communicatie tussen de ouders, ook als een ouder aangeeft dit niet te willen. Het is gericht op elkaar begrijpen of beter leren communiceren. We hebben gezien dat deze trajecten niet aanslaan, omdat dit niet gewenst of haalbaar is. Je kunt niet repareren wat niet functioneerde of wat kapot is: **het samen is stuk**. Je herhaalt als het ware het trauma keer op keer door van mensen te verwachten dit te gaan leren. Terwijl het in wezen gaat over de kind-pijn of onvermogen in de persoon zelf die voortdurend door ‘samen’ wordt getriggerd.
- Als mensen verstrikt zijn geraakt in een destructieve dynamiek, dan neemt dat alles in beslag in iemand. Het **bewustzijn is vernauwd** en er is geen ruimte voor andere perspectieven. Het is dan logisch dat een ouder zich niet werkelijk kan verplaatsen in de kinderen en hun belang scherp kunnen zien. De eigen gevoelens en gedachten staan op de voorgrond en vragen alle aandacht.
- Het is een dynamiek van tegenover elkaar staan. Het voelt als een noodzaak om het gelijk te halen en het ongelijk/het slechte van de andere ouder te bewijzen. Ouders staan voortdurend in de stand om ook anderen hiervan te overtuigen. Dit beroep voelen professionals die met hen werken continu: ‘Zeg me dat ik gelijk heb!’. Professionals worden hierdoor makkelijk ingezogen, raken in irritatie of in over-empathie en uit hun kracht, zonder dat er iets doorbroken wordt. Ze worden **onderdeel van de strijddynamiek** en zijn niet meer meervoudig betrokken.
- Ouders die ruzie hebben laten vaak onaangenaam gedrag zien. De één is erg boos of dwingend, de ander huilt veel en verkeert in grote staat van wanhoop. Achter deze uiterlijke emoties zit een mens, maar het menselijke is vaak onzichtbaar geworden. **Het lelijke gedrag** voert de boventoon, omdat de prikkel die die emotie oproept blijft bestaan. Dit gedrag van ouders wordt vaak negatief gelabeld in de omgeving (en ook in de sessies): zij is altijd slachtoffer, hij is dwingend. Daar komt bij dat het verhaal van ouders jaren in dossiers blijft bestaan en er zelden een nieuw, positiever en genuanceerder beeld wordt geschetst. Mensen blijven die man die ... of die vrouw die
- Professionals richten zich met name op **de inhoud** in plaats van op de dynamiek. De weg van de inhoud is er eentje van strijd. Op inhoud kunnen mensen elkaar aanvallen en hun gelijk gaan halen. We zagen dat hulpverlening die gericht is op de inhoud de strijd zelfs voedt en jarenlang kan aanhouden. Terwijl het probleem niet gelegen is in de inhoud, maar in de manier waarop mensen zich verhouden tot zichzelf en elkaar: de dynamiek. In de sessies kwam inzicht dat als de

focus gaat naar het werken met en doorbreken van de destructieve dynamiek hulpverlening effect gaat hebben en eindig kan worden.

- **Familie en vrienden** kunnen ondersteunend zijn in heling na scheiding, maar kunnen ook **bijdragen aan escalatie** en het in stand houden van de dynamiek. Want ook zij kijken door een bril van maatschappelijke dogma's. Wat opvalt in de casusanalyses is dat het netwerk zelden in kaart is, laat staan actief opbouwend wordt ingezet. Een gemiste kans als je weet dat deze groep grote invloed heeft op de gescheiden ouder.
- Er bestaat verschil tussen de opdracht die in het hier-en-nu moet worden uitgevoerd en de **behoefte van het gezinssysteem**. We zagen dat het niet altijd gemakkelijk is om deze op elkaar aan te laten sluiten of de opdracht terug te leggen bij de opdrachtgever als de opdracht niet uitvoerbaar is. Bijvoorbeeld bij de rechtbank of de gemeente. Ook zagen we dat professionals de vraag van ouders t.b.v. hun kind vaak ervaren als 'u vraagt, wij draaien', dat zij denken dat dit ook vanuit hun organisatie van hen gevraagd wordt en dat zij niet altijd de ruimte voelen om vanuit hun deskundigheid de vraag breder en systemisch te onderzoeken.
- De dynamiek van het gezinssysteem werkt door in het **professionele systeem**. De ruzie die speelt op gezinsniveau geeft direct en gemakkelijk spanning tussen professionals. Het kan jou ook raken als professional omdat een situatie jouw eigen blauwe plekken raakt. Het gaat dan onder je huid zitten en/of geeft conflictdynamiek tussen jou en je collega's. Het valt op dat hier nauwelijks supervisie en zicht op is.

Werken mét en doorbreken van de dynamiek

De basis is dus: de conflicten moeten stoppen, deze zijn schadelijk voor kinderen! Dit betekent dat de dynamiek doorbroken moet worden. Hoe doen we dat?

- Ga vroegtijdig naast een ouder, onafhankelijk van de andere ouder, staan. Geef erkenning op pijnplekken en coach op het (aan)leren om in het hier-en-nu uit de strijddynamiek te stappen.
- Richt op een beweging naar rust en welzijn en de focus op vormgeven van het eigen ouderschap.
- Heb oog voor de persoonlijkheidsproblematiek van ouders. Zet zo mogelijk individuele hulp daarop in.
- Zorg dat je je niet mee laat nemen in de inhoud en het bevestigen van gelijk/ongelijk.
- Zie de mens achter het complexe gedrag van ouders.
- Ook al is de opdracht van het professioneel systeem anders, kijk naar de behoefte van de mensen met wie je werkt.
- Betrek familie en vrienden om bij te dragen aan rust. Dit werkt versterkend!
- Zorg voor een warme setting en gevoelde betrokkenheid in de gesprekssetting.

Dit klinkt misschien eenvoudig, maar de professionals die met deze ouders werken, weten dat dit niet zo is. Zoals we eerder schreven: werken met ouders in complexe scheiding is topsport! En topsport vraagt talent, behendigheid, training en conditie. Het is daarom goed om ook stil te staan wat het vraagt van mensen om dit te kunnen.

3.6 De professional

Professionals die werken met gezinnen in complexe scheiding hebben een zware taak. Dit wordt vaak onderschat. Zij hebben talent en vaardigheden nodig om in complexe dynamieken te kunnen blijven

staan. We zien dat professionals vanuit onmacht en om de crisis te beslechten in een adviserende of overtuigende rol schieten.

En hulpverleners die bekwaam zijn, zijn zich dat niet altijd zo bewust. We zien dat zij:

- Vanuit goodwill of affiniteit langer naast de meest kwetsbare ouder gingen staan dan in hun rol en functie verwacht werd;
- Toevallig systemisch opgeleid waren;
- Onbewust empathie en zakelijkheid combineerden: Door een klik en 'het gedoe zat zijn';
- Door irritatie minder gingen doen, minder hulp gingen inzetten en geen zin hadden in contact. Hierdoor bleef de groep hulpverleners relatief klein, ontstond er minder gedoe en kwam er relatief meer rust.

'We voelen geen voldoening omdat we gezinnen alleen maar zien als het niet goed gaat. En wanneer doen we het goed? Geen idee.'

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

Hoe kun je kracht en deskundigheid versterken?

Gedrag is het topje van de ijsberg dat we te zien krijgen. Bij conflictscheiding zien we overlevingsgedrag dat er vaak lelijk uitziet. Onder de ijsberg zijn ervaringen en beperkende overtuigingen verborgen en angsten die daarmee gepaard gaan. Daaronder pas vinden we dieperliggende waarden en het hart en de ziel van de mens. De natuur van de persoon in overleving krijgen we dus niet zomaar te zien, het vraagt om aandacht te hebben voor de diepere lagen, voordat we kunnen aansluiten op wat echt helpend is. Het vraagt van ons om de ander te willen zien en veilig te zijn voor de ander. Dit is ook iets wat bij je moet passen en dat een zeker talent vraagt.

Onderstaande vaardigheden en condities helpen om te mens te kunnen en willen zien onder lelijk gedrag:

- Senioriteit; hoewel rijping wel belangrijk is, gaat dit niet altijd om leeftijd. Het vraagt levenservaring, in 'het eigen midden kunnen zijn', rust in jezelf en bewustzijn van je eigen blauwe plekken;
- Affiniteit met conflictdynamiek;
- Ongemak kunnen verdragen, ongemak hoort bij spanning en conflicten;
- Ontspanning brengen in situaties waar hoogspanning heerst;
- Neem je onderbuikgevoel (intuïtie) serieus;
- Werk met kracht en beperking van mensen, ga niet fiks;
- Tempo: vertraag om te doorgronden en te doorbreken en volg het tempo van de gezinsleden;
- Timing: versnel op cruciale momenten;
- Tegen niemand zijn en voor iedereen;
- Systemisch kijken en werken;
- Bewustzijn en vertrouwen hebben in de eigen professionele inschatting;
- Jezelf kunnen dragen;
- Niet schrikken van de heftigheid van emoties. Emoties niet willen reguleren of beheersen;
- Kunnen leiden én volgen tegelijkertijd, afhankelijk van de situatie. Maar wel altijd bewust van koersen naar een beweging die gaat bijdragen aan rust.

‘Op deze manier stilstaan, dat zouden we vaker met elkaar moeten doen! Nu handelen we uit spoed en nemen geen tijd om na te denken over ‘wat is eigenlijk de essentie van dit gezin?’

-Een deelnemer uit de casusanalyse-

3.7 Het proces

Hoe krachtig en deskundig je ook bent, er zijn voorwaarden nodig waaronder jouw professionaliteit kan floreren. De manier waarop de hulp nu is georganiseerd helpt deels om complexe scheidingen te doorbreken, deels wakkert het de spanning in complexe scheidingen ook aan. Hieronder een paar voorbeelden.

3.7.1 Informatie en analyse

Het goed in kaart brengen van een vraag en een breed perspectief van een gezin en het compact documenteren daarvan, is een belangrijke factor voor duurzaamheid van ondersteuning. Zeker wanneer meerderen partijen betrokken raken, valt of staat een effectieve voortzetting met de relevant beschikbare informatie.

Ervaren knelpunten

- In de analyses is de informatie incompleet. Dit gaat om informatie over de hulpverleningshistorie, over interventies die ingezet zijn en over wat eerdere hulp heeft opgeleverd.
- De informatie die er wel is, gaat met name over de inhoud van de problemen en nauwelijks over welke dynamieken ten grondslag liggen aan de conflictdynamiek.
- Als een aanbieder met het gezin aan het werk is, kan het zijn dat er lange tijd ‘rust’ lijkt doordat de uitvoeringsorganisatie niet automatisch in samenwerking blijft. De uitvoeringsorganisatie komt pas weer in beeld bij incidenten (Veilig Thuis melding of als de hulpverlening niet lukt).
- Er wordt geen brede, systemische analyse gedaan om de situatie en achtergrond van de gezinsleden, de familie en vrienden in kaart te brengen. De focus ligt op de enkele vraag van de jeugdige. Het netwerk is zelden in kaart gebracht, laat staan actief opbouwend ingezet. Een gemiste kans als je weet dat deze groep grote invloed heeft op de gescheiden ouder.

Wat werkt wel?

- Complete informatie en screening aan de voorkant. Bij conflictscheiding en bij vermoeden van dwingende controle is bijvoorbeeld de MASIC een goed taxatie-instrument. De verklarende analyse of de RITAX brengt ook goed en breed het perspectief in beeld.
- Analyse gericht op destructieve patronen die de conflicten in stand houden en welke omstandigheden en vaardigheden nodig zijn om dit te doorbreken.
- Zicht op het familienetwerk en hoe deze positief te activeren zijn.

3.7.2 Hulpinzet en organisatie

Hieronder beschrijven we hoe hulp tot stand komt en hoe het aansluit bij gezinnen met een vraag. We beschrijven hoe de hulp en processen georganiseerd zijn en op welke manier dit wel of niet bijdraagt om het doorbreken van de strijd om tot rust te komen.

Ervaren knelpunten hulpinzet en organisatie

- Er is geen zicht op hoe het **voorliggend veld** is ingericht op (complexe) scheidingen en het voorveld wordt niet automatisch betrokken.
- De uitvoeringsorganisatie gaat uit van **de enkelvoudige vraag** van de jeugdige. De jeugdconsulent onderzoekt de vraag, of en welke hulp nodig is. Op basis van het onderzoek kan een beschikking worden aangevraagd voor hulpaanbod. Er wordt weinig of geen tijd genomen voor stilstaan bij de onderliggende patronen en reflectie op eigen handelen. Het ontbreekt aan brede, systemische analyse en koers. De interventies zijn elementair. De onderstroom wordt bijna nooit geïdentificeerd. Dit werkt ook vaak zo door in de organisaties die het hulpaanbod uitvoeren.
- De jeugdconsulent heeft geen doorlopende **rol als casus- of procesregisseur**. Dit betekent bij doorverwijzing naar een andere organisatie dat het dossier gesloten wordt, tenzij er een veiligheidsmelding is of de organisatie terugverwijst omdat er meer of iets anders nodig is.
- De complexiteit van de scheiding wordt pas **laat** opgemerkt: pas als een gezinssysteem het niet meer zelf kan, wordt hulp ingezet. Vaak is de situatie dan enorm geëscaleerd en is intensieve hulp nodig. De ondersteuning rondom scheiding is op die manier **reactief** ingericht in plaats van preventief en proactief.
- De hulp is gericht op het (leren) communiceren, **gezamenlijk ouderschap** en samen afspraken maken en nakomen. Er is een overtuiging dat ouders een volwassen positie moeten innemen en dat zij rationeel en met redelijkheid in het hier-en-nu kunnen samenwerken. In de praktijk is dit een illusie. We vragen dan van ouders om met iemand te communiceren waarmee het vaak al niet lukte in de relatie. Tegelijkertijd speelt pijn uit het verleden of onvermogen bij één of beide ouders vaak parten bij het oplaaien van heftige emoties als het gaat om complexe scheidingen. **Intrapersoonlijke problematiek** ligt ten grondslag aan de interpersoonlijke dynamiek en is dus voorliggend.
- Hulp wordt ingezet op **advies** van professionals (ook als ouders iets anders willen). In gesprek zien we dat het advies van de zorgaanbieder zwaar weegt en overwegend opgevolgd wordt. Ouders geven aan dat zij vaak niet passen in de checklist van het aanbod van de zorgaanbieder en dat zij graag zouden zien dat beter gekeken wordt hoe de hulp aansluit bij wie zij zijn en wat zij nodig hebben. Het gaat dus om maatwerk.
- **Parallel solo-ouderschap** wordt toevallig bereikt doordat er een ouder op den duur afhaakt of hulpverleners denken 'laat maar'. Professionals omschrijven het afhaken van een ouders als 'niet goed', maar als het daardoor rustiger wordt, laten ze het zitten. Het parallel solo-ouderschap lijkt dan meer een gevolg van onmacht, dan dat het een bewuste keuze mag zijn.
- **Jonge ouders** die een kindje verwachten, een belast verleden hebben en een conflictscheiding doormaken, hebben een grote kans dat conflict aanhoudt of herhaalt. Deze ouders raken na korte hulpverlening uit zicht en komen vaak veel later door escalaties weer in beeld. Jonge kinderen hebben dan al veel schade opgelopen.
- Er is vaak sprake van **wisselende en elkaar opvolgende hulpverleners**. Bij wisselende personen, is de kans op ervaringen van falen en ongenoegen groter. Per traject escaleert het steeds verder, omdat de stress en spanning verergeren.
- De ouder die stress ervaart heeft **behoefte aan duidelijkheid, rust en stabiliteit** (een vast persoon waar een relatie mee kan worden opgebouwd). In de situaties waarbij langer dezelfde professional was, kon veel sneller omgebogen worden naar rust. Doordat in deze situaties echter nog wel ingestoken bleef worden op gezamenlijk ouderschap, moest de casusregisseur in beeld blijven om de ruzie te blijven beslechten.
- Hulp is georganiseerd en gefinancierd **binnen de jeugdhulpverlening**. Dit terwijl het primair gaat om het stabiliseren van de omstandigheden en aanleren van vaardigheden van de ouders, zodat er rust voor iedereen komt en iedereen inclusief de jeugdige kan helen.

‘Wat doen we eigenlijk met de inkoop van partijen in onze rol als opdrachtgever. Wie betaalt bepaalt? Wat verwachten we eigenlijk? We hanteren geen leidende principes.’

-Een deelnemer aan de casusanalyse-

Hoe kun je de effectiviteit van de hulpinzet vergroten?

- Een sterk voorliggend veld is belangrijk. Zorg dat complexe problematiek zo vroeg mogelijk wordt gesignaleerd en de juiste hulp zo vroeg mogelijk wordt ingezet.
- De uitvoeringsorganisatie ziet de vraag van een jeugdige niet los van het gezin, het netwerk en de historie. Het onderzoek wordt gedaan op basis van een brede, systemische analyse die de patronen en dynamieken beschrijven. Op basis hiervan wordt koers bepaald en hulp ingezet dat daarop aansluit. Het familienetwerk wordt daarin zoveel mogelijk positief en constructief (de-escalatie en bijdragen aan rust) betrokken. De jeugdconsulent blijft als regisseur betrokken en bewaakt de uitgezette koers en voortgang. Deze rol vraagt een duidelijke omschrijving en naast menselijkheid, ook stevigheid en leiderschap.
- Houd kwetsbare jonge ouders in beeld en versterk hen.
- Hulp wordt zo preventief als mogelijk ingezet en is gericht op het vormgeven van eigen ouderschap en het realiseren van rust en welzijn voor iedereen.
- Een optie is ook: ‘We zetten geen hulp in, dit gezin heeft rust nodig.’
- De hulp sluit aan bij de dieperliggende behoeften van het gezinssysteem.
- Onderzoek wat de hulpverlening ineffectief maakt als het niet werkt (in plaats van dat de reden is dat ouders niet luisteren). Herhaal hulp alleen als daar goede redenen voor zijn of stop hulp als het disfunctioneel is. De inzet van hulp kan naast dat het niet werkt ook de complexiteit en conflicten vergroten. Er zijn situaties waarbij hulp wel herhaald wordt, bijvoorbeeld als ingeschat wordt dat de situatie dusdanig veranderd is dat hulp nu wel functioneel is.
- Organiseer regelmatig kundig begeleide intervisie en zorg voor werkbegeleiding zodat medewerkers geprikkeld worden om anders te gaan kijken naar zichzelf. Organiseer een leeromgeving om te gaan stoeien en puzzelen met deze vraagstukken, zodat vanuit het kijken door eenzelfde bril maatwerk gemaakt kan worden.
- Overweeg om het hulpaanbod (groten)deels te organiseren en financieren vanuit volwassenzorg (WMO of ziektekostenverzekering).

3.7.3 Samenwerking

Ouders en kinderen komen bij een zorgorganisatie, omdat zij een probleemsituatie ervaren waarbij het niet lukt om dit zelf samen op te lossen. Zij gaan daarmee een samenwerking aan: de gezinsleden en professionals gaan met de vraag op weg om tot een gewenste uitkomst komen. Wanneer er meer betrokkenen zijn of komen, is onderlinge samenwerking tussen organisaties en professionals nodig. Als samenwerking niet goed loopt, stagneert ook de beweging naar een oplossing. We kijken hieronder naar de factoren die samenwerking naar het einddoel versterkt en factoren die een dienende samenwerking in de weg staan.

Werken op eilandjes

- Er wordt niet gedacht aan het betrekken van het voorliggend veld en afgesloten hulporganisaties (leersessies). Ook organisaties die heden betrokken zijn, zijn niet gevraagd om aan te sluiten. We weten dan ook niet hoe het nu met de gezinsleden gaat. Wanneer er wel meerdere betrokkenen aansluiten, zijn de deelnemers verrast over de verschillende perspectieven.

- Hulp bij complexe scheidingen is opéénvolgend. Professionals hebben een rol: bijvoorbeeld 'jeugdconsulent' of 'ambulant werker'. Bij deze rol hoort een taak: 'onderzoeken van de hulpvraag' en 'aanleren van opvoedvaardigheden'. Door deze indeling ontstaan er eilandjes met functionarissen die aan deeldoelen werken. Ieder kijkt elementair, aanbod- en oplossingsgericht en op eigen microniveau. Een zorgaanbieder zet een traject in en als dat niet lukt, dan wordt er een advies geschreven en teruggegeven aan de jeugdconsulent. Die is vervolgens weer aan zet om de volgende hulp in te zetten. Bij onmacht en 'mislukken' wordt het stokje dus doorgegeven in plaats van dat gekeken wordt wat nodig is om de regie terug te pakken en weer bij machte te komen. Tevens heeft dit tot gevolg dat er geen teamwork komt of verwijtend teamwork (want het moet lukken). Ook gaat er kennis verloren, omdat zorgaanbieders die afronden geen betrokkenheid meer hebben.

Van ketensamenwerking naar team- en netwerksamenwerking

- Zorg voor werken vanuit een netwerk in plaats van werken vanuit een keten waarin hulpverleners vooral na elkaar aan de slag gaan
- Zorg dat een team van medewerkers om het gezin heen staat en dat ze regelmatig met elkaar overleggen en stil staan bij de dynamiek en het effect van deze dynamiek op de samenwerking en de individuele leden. Maak steeds keuzes hoe weer terug te keren in een neutrale, constructieve positie.
- Zorg dat de regierol helder is, wat dit aan vaardigheden vraagt en dat mensen deze rol duidelijk neer kunnen zetten.
- Zorg dat rollen, taken en wederzijdse verwachtingen steeds opnieuw weer duidelijk worden uitgesproken. Van ketensamenwerking naar netwerksamenwerking een team om het gezin (volgen en leiden).

Wat knelt van het vrijwillig naar gedwongen kader en weer terug

- De meerwaarde van een OTS bij de complexe scheiding is onvoldoende duidelijk. Er zijn twijfels of een OTS het goede middel is bij complexe scheidingen: 'OTS is ervoor bedoeld kinderen te beschermen en ouders te ondersteunen om ouderlijk gezag uit te oefenen, niet om ruzies te beslechten'.
- In het vrijwillig kader wordt advies en uitleg gegeven, maar het is niet gangbaar om vanuit deskundigheid sturing te geven aan de hulpverlening. De hulp sluit voornamelijk aan op de vraag die gesteld wordt.
- De opschaling van vrijwillig naar gedwongen kader vindt plaats omdat een oplossing in het vrijwillig kader niet lukt. Uit machteloosheid wordt opgeschaald, niet altijd omdat de kinderen in onveiligheid verkeren. Maar wel omdat 'ouders niet luisteren of afspraken niet nakomen'. De jeugdbeschermer komt daarmee in de rol van scheidsrechter en daarmee wordt het strijdpodium meestal meer versterkt.
- Het is niet gelukt om jeugdbeschermers in de sessies aan tafel te krijgen: zij zijn niet gevraagd of sloten niet aan wanneer zij uitgenodigd werden. Over en weer lijkt het niet vanzelfsprekend om de samenwerking te zoeken.

Wat werkt van het vrijwillig naar het gedwongen kader en weer terug

- Zorg voor meer oplossingen dan een OTS.

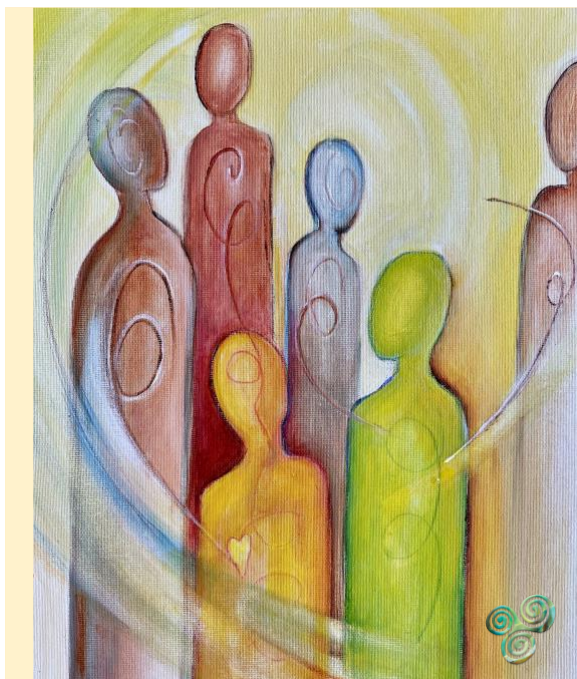
- Zorg dat het doorgeven van machteloosheid stopt. Zorg dat er weer zicht en richting komt, breed gedragen en geanalyseerd en gevolgd door verschillende disciplines vanuit de visie rust en welzijn.
- In het vrijwillig én het gedwongen kader leiden én volgen medewerkers tegelijkertijd.
- Zorg voor een goede afschaling van het gedwongen naar het vrijwillig kader en dat kennis behouden blijft. Dat werkzame elementen in het contact met ouders overgedragen zijn en dat er concrete afspraken zijn gemaakt om terugval in de destructieve dynamieken te voorkomen.
- Zorg als professional – jeugdbeschermer voor een gedegen onderbouwde analyse op de dynamiek en wat ouders nodig hebben om dit te doorbreken, ook richting de rechtbank!
- Een rechtelijke uitspraak die aansluit bij de visie zorgt voor meer ruimte bij professionals. Professionals kunnen een opdracht terugleggen omdat de werkelijkheid andere dingen nodig heeft. Deze ruimte om af te wijken van wat is opgelegd of ingeschat is belangrijk voor de creativiteit in een complexe casus.

4. Conclusie en aanbevelingen

Conflictscheidingen kenmerken zich door een complexe ouderdynamiek. De aanhoudende strijd is slecht voor kinderen. En wanneer deze gezinnen hulp krijgen, raken ook hulpverleners uitgeput en moedeloos. Iedereen reageert op de spanning en noodkreet. De dynamiek wordt dan juist versterkt door iedereen die betrokken raakt op de inhoud. Want van de inhoud vinden we iets en daar gaan we over praten. Onze blik raakt vernauwd en we redden wat er te redden valt. En dat werkt niet. We zijn dan zelf in de dramadynamiek verzeild geraakt.

Dit terwijl goede oplossingen juist bedacht worden door vanaf een afstandje naar problemen te kijken. Je kunt de dingen dan beter overzien en het creatieve brein kan beter zijn werk doen. Dit kan als je rustig bent, tijd neemt en al je zintuigen gebruikt. Je kunt dan beter voelen en snappen wat er echt aan de hand is. Daarom helpt de bril van 'welzijn en rust' heel goed, voor de gezinnen, maar ook voor de professionals.

Het is belangrijk om zo snel mogelijk het conflictpatroon te doorbreken en toe te gaan werken naar welzijn en rust voor iedereen. Vanuit consequentie en gezamenlijkheid. Zowel horizontaal – een team om het gezin heen - als verticaal - van voorveld tot aan het gedwongen kader. Dit is belangrijk omdat we nu nog te veel zien dat we brandjes blussen, symptomen fiksen en eindeloos opeenvolgende, dure hulpverleningstrajecten inzetten. Zonder dat het beter gaat met kinderen.

Een gezamenlijke visie; Het waarom van 'the WHY!'

- Zonder 'WHY', is het 'wat en hoe' leeg en stuurloos.
- Geeft een logische leidraad en een lat waarlangs je kunt (samen)werken in de regio.
- Maakt de nodige condities zichtbaar en gegrond.
- Geeft richting aan inkoopbeleid
- Geeft leidraad om ieders positie, rol en taak een passende plek te geven in het geheel: Puzzelstukjes van 1 puzzel. Hierdoor wordt gezamenlijke gedragenheid 'vanzelf'
- Vormt een basis voor vakkundigheid, kwaliteit, professionele autonomie en duurzaamheid
- Maakt circulair werken mogelijk ipv elementair
- Zet professionals en gezinnen in hun EIGEN beweging
- Maakt een lerende beweging mogelijk ipv 'het fiksmodel'

Om dit te kunnen doen met elkaar, hebben we de juiste mensen op de juiste plekken nodig en professionals die in hun kracht staan. Die kunnen werken onder condities die deze manier van werken ondersteunen.

Hieronder worden kort de conclusie van de praktijklijn Complexe Scheiding toegelicht, zodat de regio op basis daarvan een ontwikkelrichting kan formuleren.

Van

Naar

Kinderen

Door de dynamiek wordt het zicht op het welzijn van kinderen regelmatig verloren. Kinderen moeten ontzien worden en hulp krijgen.

Heb vanuit vrijheid contact met kinderen en laat ze kind zijn.
Leer kinderen omgaan met hun ouders en de situatie waarin zij verkeren.

Maatschappelijke overtuigingen

Dogma's.

Inspirerende en open manier van kijken naar mensen, hun problemen en oplossingen (visie).
Gevoelde betrokkenheid.

Familie en vrienden

Onvolledig beeld van het familienetwerk.

Naar helder beeld van het familienetwerk en het actief en positief betrekken.

Professionals

Iedere professional kan werken met complexe scheidingen.

Inter-/supervisie in de eigen organisatie.

Professionals hebben senioriteit (in leeftijd en/of in levenservaring) en kunnen omgaan met destructieve dynamieken.

Inter-/supervisie over organisaties heen met dezelfde visie op complexe scheidingen als uitgangspunt.

Processen

Onvolledige informatie en analyse.

Hulp die zich richt op samen ouder zijn en leren communiceren.

Hulp inzetten als problemen al groot zijn.

Hulp steeds herhalen omdat hulp ingezet moet worden.

Beperkte samenwerking tussen de domeinen.

Met name volgen in vrijwillig kader en leiden in gedwongen kader.

Onduidelijke regievoering.

Complete informatie en analyse.

Richten op het vormgeven van eigen ouderschap: 2 gezinnen- 2 plannen.

Richten op preventie en vroeg mogelijk signaleren van complexe scheidingen en ondersteuning bieden gericht op rust en welzijn.

Alleen hulp inzetten als het bijdraagt aan rust en welzijn.

Werken in een team om het gezin met alle domeinen aangehaakt. Van keten- naar netwerksamenwerking.

Volgen én leiden tegelijkertijd passend bij de situatie.

Helder en krachtig regievoeren

Dynamieken

Verschillende visie op complexe scheidingen.

Gelijk krijgen/geven.

Steeds oplopende conflicten.

Samenwerken vanuit één visie op complexe scheidingen.

Kiezen voor geluk, mogelijk door onrechtvaardigheid te incasseren.

Rust en welzijn.